

організацію, мотивацію (див. рисунок). Оскільки енергія, зокрема закладена в первинних енергоресурсах, є одним з найважливіших ресурсів держави, необхідний постійний аналіз їх виробництва (видобутку) і використання. На підставі такого аналізу слід скласти регіональний кадастр енергозбереження, що оновлюється при зміні економічних, науково-технічних, екологічних, соціальних та інших чинників. Сформований кадастр полегшить розробку і регулювання програм з енергозбереження в регіоні в умовах обмеженості засобів на його реалізацію. В процесі практичного впровадження проектів здійснюється порівняння результатів із запланованими в сценаріях і при необхідності проводиться їх коректування. Досягнуті результати необхідно враховувати для переоцінки потенціалу енергозбереження і внесення змін в кадастр енергозбереження. Елемент організації внесено до економічної моделі для додання динамізму процесу економії енергетичних ресурсів. Ці функції управління дозволяють забезпечити облік і раціональний вплив на енергозбереження.

1. Енергетична стратегія України до 2030 року. – К.: Мінпаливенерго України, 2006. (www.aes-ukraine.com/documents/5390.html).
2. Иванов Г.С., Дмитриев А.Н. Проблема энергосбережения в зданиях в теплофизическом и экономическом аспектах технического нормирования // Промышленное гражданское строительство – 1998. – № 10. – С.19-22.
3. Кондратьев В.В. Организация энергосбережения (энергоменеджмент). – М.: Инфра - М, 2010. – 108 с.
4. Логинов В. Простые критерии экономической эффективности инвестиционных проектов в области энергосбережения // Инвестиции в России. – 1999. – №10. – С.24-27.
5. Мингалеев Г.Ф. Экономические методы и модели управления процессом энергосбережения в регионе. – Казань: Казанский ГТУ, 1998. – 160 с.
6. Стратегия энергосбережения: региональный подход / Под ред. А.К. Барановского, В.И. Ветрова. – Челябинск: Южно-Уральский изд.-торг.дом, 1999. – 240 с.
7. Стратегія енергозбереження в Україні: Аналітично-довідкові матеріали. В 2-х т. / За ред. В.А.Жовтянського, М.М.Кулика, Б.С.Стогнія. – К.: Академперіодика, 2006. – 580 с.

Отримано 26.07.2011

УДК 65.011.46 : 911.375

Т.В.ІЩЕНКО, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МІСТА: СУТЬ Й ОСНОВНІ ФАКТОРИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Проаналізовано нинішні підходи до розуміння конкурентоспроможності міста, що дало змогу визначити суть й основні чинники забезпечення конкурентоспроможності міста.

Исследованы подходы к пониманию города и конкурентоспособности, что позво-

лило определить суть конкурентоспособности города и выделить основные ее факторы формирования.

The understanding of city and competitiveness, that allowed to define essence of competitiveness of city and select its basic factors of forming is investigated.

Ключові слова: регіональна політика, місто, конкурентоспроможність міста.

Актуальність даної теми полягає в тому, що у сучасних умовах функціонування економіки України відзначаються все більші відмінності в розвитку міст, спричинені, з одного боку, несприятливими природно-кліматичними умовами, економіко-географічним положенням, історичними особливостями, з іншого – недосконалістю нинішньої регіональної політики, яка мала б ураховувати інтереси регіонів й інтереси міст у контексті державних пріоритетів та створювати умови для ефективного використання наявних переваг міста як основи забезпечення їхньої конкурентоспроможності, конкурентоспроможності регіону та держави загалом.

Місто є постійним предметом вивчення таких учених, як В.Г.Підвисоцький, Ю.Н.Полунєєв, Л.Л.Ковальська [1-3] та багатьох інших, які досліджують питання сутності міста, окремі аспекти міського господарства, управління містами, механізми регулювання міського розвитку, розвитку міських відносин й ін. Слід відзначити, що є багато наукових публікацій, присвячених проблемам конкурентоспроможності на мікро- та макрорівнях. Однак науковці в основному зосереджують увагу на конкурентоспроможності продукції підприємства, галузі, регіону та національної економіки, не надаючи вагомого значення підвищенню конкурентоспроможності міста як проміжної ланки забезпечення конкурентоспроможності регіону та національної економіки загалом. Адже протягом тривалого періоду зберігається тенденція до зростання кількості міських жителів, а отже проблеми життєзабезпечення міського населення, облаштованості міських поселень та взаємодії внутрішньоміських структур стають дедалі актуальнішими, оскільки визначають рівень життя суспільства.

Для визначення суті поняття “конкурентоспроможність міста” потрібно розглянути відмінності у використанні поняття “конкурентоспроможність”. Так, конкурентоспроможність на макрорівні визначається здатністю фірми конкурувати, рости і приносити прибуток. Неконкурентоспроможні підприємства змушені скорочувати свою присутність на ринку, і, зрештою, будь-яке підприємство, яке є неконкурентоспроможним, припинить свою діяльність (якщо не отримає “штучної” підтримки або захисту) [4].

У вітчизняних та наукових роботах автори докладно характери-

зують зміст поняття “конкурентоспроможність”. Л.Ковальська глибоко проаналізувала підходи до трактування поняття “конкурентоспроможність”, запропонувала розглядати його в площині п’ятивекторного простору: фактори виробництва; конкурентні переваги; продуктивність використання ресурсів; можливості об’єкта конкурентної боротьби; суперництво на ринку [3]. Що ж до розуміння конкурентоспроможності на макроекономічному рівні, то в документах Євросоюзу конкурентоспроможність міст, регіонів зазвичай асоціюється з конкурентоспроможністю країни (таблиця).

Визначення поняття “конкурентоспроможність”
із погляду макроекономічного підходу

Назва документа	Розуміння конкурентоспроможності
Звіт Комісії з конкурентоспроможності при Голові Європейської комісії (1984 р.)	Конкурентоспроможність країни є ступенем її здатності в рамках вільних і справедливих ринкових умов продукувати товари та послуги, які здатні відповідати вимогам міжнародного ринку, водночас підвищуючи реальні доходи своїх громадян. Конкурентоспроможність пов’язана з підвищенням рівня життя, розширенням можливостей для зайнятості і здатністю нації виконувати свої міжнародні зобов’язання.
Шостий періодичний звіт у справах регіонів (1999 р.)	Конкурентоспроможність визначається як здатність до виробництва товарів і послуг, що відповідають вимогам міжнародних ринків, водночас підтримуючи стійко високий рівень доходів населення або, в більш загальному значенні, здатність (регіонів) підтримувати, будучи відкритими для зовнішньої конкуренції, достатньо високі рівні доходів і зайнятості
Європейський звіт про конкурентоспроможність (2000 р.)	Економіка країни є конкурентоспроможною, якщо її населення має достатньо високий та зростаючий рівень життя і високий стійкий рівень зайнятості, тобто рівень економічної активності не повинен викликати нестійкого зовнішнього платіжного балансу економіки та ставити під сумнів добробут майбутніх поколінь
Європейський звіт про конкурентоспроможність (2001р.)	Конкурентоспроможність визначається як стійке зростання рівня життя в країні та якомога менший рівень вимушеного безробіття

Аналізуючи наявні визначення поняття “конкурентоспроможність” з погляду мікро- та макропідходів, можна зробити такі висновки [5]:

- в оцінку конкурентоспроможності міста, регіону, держави можна включити соціальні та природоохоронні чинники, оскільки вона асоціюється з підвищенням рівня життя та доходів населення;
- наявність потенційної або дійсної конкуренції зі сторони вітчизняних й іноземних виробників;
- достроковий вплив конкурентоспроможності, тому політика,

подібна соціальному й регіональному податковому демпінгу стосовно сусідніх регіонів, є недоцільною;

- конкурентоспроможність іноді залежна від зростання продуктивності, проте остання – не більш ніж один із важливих показників конкурентоспроможності, тому, безумовно, не є її поясненням;

- конкурентоспроможність визначається результатами (рівнем життя/доходами), а не чинниками, що впливають із неї самої. Той факт, що “в рамках регіону існують загальні особливості, котрі впливають на конкурентоспроможність усіх розташованих у ньому компаній”, переконує, що регіональні умови є чинником/детермінантою конкурентоспроможності, тобто конкурентні переваги можуть і повинні створюватися, а не сприйматися як задані й незмінні;

- недоцільно асоціювати конкурентоспроможність міста, регіону з конкурентоспроможністю окремого підприємства, оскільки місто, навіть не будучи конкурентоспроможним, не припиняє свого існування. Конкурентоспроможність на рівні міста, регіону не передбачає “гри з нульовим результатом”, коли успіх одних приносить збиток іншим на мікроекономічному рівні: успіх одного регіону створює також можливості для інших;

- забезпечення зайнятості (і на кількісному, і на якісному рівні) – один із показників успіху регіону в напрямі досягнення конкурентоспроможності, однак якщо підприємства міста, які є висококонкурентними, але їх діяльність створює низьку додаткову вартість у перерахунку на працівника, місто, регіон не вважатиметься конкурентоспроможним.

Місто – складне багатогалузеве господарство, яке забезпечує населення, що проживає в ньому, нормальними умовами життя. Стосовно господарського комплексу України місто виступає як специфічна форма територіальної організації виробництва й послуг населенню. У територіально-адміністративній системі воно є самостійною адміністративною одиницею зі своєю системою управління. Це цілісне утворення, що поєднує на обмеженій території науковий та виробничий потенціали, забезпечує умови для комфортного й екологічно безпечно-го проживання населення [6].

У стратегічних програмах соціально-економічного розвитку на рівні держави та міста також постають питання, пов'язані з вивченням міського господарства, під яким слід розуміти складний економічний об'єкт, що включає суспільні відношення щодо здійснення діяльності із задоволення соціальних, економічних, екологічних, культурних й інших потреб населення через використання фінансових та матеріальних ресурсів, а також потенціалу відповідної території, тобто ефектив-

ний і збалансований розвиток міста залежить від розв’язання соціальних, господарських, управлінських та виробничих завдань.

Територія міста виступає чинником розвитку міського господарства, оскільки, з одного боку, є середовищем існування людини, а з іншого – простір для господарської діяльності. В цьому сенсі велике місто – матеріально-технічна й водночас соціальна структура, яка складається із взаємозалежних комплексів, кожен із яких є необхідним для забезпечення нормального життя в ньому (рис.1).

Рис.1 – Склад і структура об'єктів міського призначення

В усьому світі міста конкурують за фінансові ресурси та людський потенціал, водночас стикаючись із проблемою невизначеності їхнього майбутнього. Тому перед місцевими органами влади постає питання забезпечення успішного розвитку міста – сформувати таку міську політику, щоб ефективно реагувати на навколишні умови, що змінюються.

Зважаючи на вищесказане, сьогодні існує два погляди щодо конкурентоспроможності міста. Відомий дослідник питань муніципального управління П.Кругман стверджує, що міста не конкурують, а конкурують лише тільки фірми. Однак погоджуємося, що сьогодні більш переконливим виглядає твердження М.Портера про те, що фірми свідомо чи несвідомо стимулюються чи стримуються в розвитку конкурентними особливостями конкретних територій, на яких вони функціонують [8]. Для оцінки конкурентоспроможності М.Портер запропонував використовувати методику “ромба”, який включає чотири детермінанти конкурентоспроможності країни, що формують середовище, у якому конкурують місцеві фірми:

– факторозабезпеченість – забезпеченість країни такими фактора-

ми виробництва, як кваліфікована праця, природні ресурси, капітал й інфраструктура. Фактори виробництва можуть бути “спадковими” (природні ресурси, некваліфікована праця тощо) і “створеними”;

– умови попиту – умови попиту на товари й послуги промисловості на місцевому і міжнародних ринках. Досвідчений і складний місцевий ринок є найбільш важливим для формування конкурентоспроможності;

– розвинені взаємопов’язані та підтримуючі галузі;

– стратегія підприємств, структура і конкуренція.

Найбільш важливими для конкурентної переваги факторами виробництва більшості галузей, особливо високопродуктивних галузей розвинених країн, є не “спадкові” чинники, а саме ті, які були “створені” (знання та навички населення, удосконалена фізична інфраструктура, а також капітал) у країні. Отож країни будуть конкурентоспроможні там, де вони мають незвичайно високий рівень якості інституційних механізмів, направлених на створення певних факторів виробництва.

Як було зазначено вище, конкурентоспроможність міста (з погляду економічної потужності) залежить від конкурентоспроможності підприємств, розміщених у ньому, тобто щоб зробити місто конкурентоспроможним, слід створити необхідні локалізаційні умови і сприяти конкурентоспроможності підприємств, що функціонують у місті. Проте щоб їх залучити й утримати в місті, необхідно надати підприємствам умови, які сприяли б їх конкурентоспроможності. Тому привабливість міста є синонімом його конкурентоспроможності як місця розміщення різних видів діяльності. Причому місто має бути привабливим не лише для підприємств, але в умовах глобалізації, підвищення ролі кваліфікованих кадрів і інновацій, а й для населення, що є одним із найважливіших ресурсів, які місто може запропонувати підприємствам. Сьогодні виділяють також ще одну цільову групу, за яку змагаються міста, – туристи, приїжджі, які не лише приносять дохід підприємствам міста, а й є значним носієм інформації про місто.

В основу забезпечення конкурентоспроможності інші науковці пропонують покласти продуктивність та зайнятість, якість життя [7], зазначаючи, що результати конкуренції можуть бути виражені, зокрема, у зростанні доходів у місті та створенні робочих місць (рис.2).

Існує і безліч інших поглядів стосовно факторів, які визначають конкурентоспроможність території, їх класифікацій. Серед них також називають територіальну доступність, вартість робочої сили, доступність сучасної комунікаційної мережі, привабливість довкілля, а також сприятливі умови міської та регіональної політики.

Отже, під конкурентоспроможністю міста слід розуміти потен-

ційну здатність міста використовувати наявні та новостворені конкурентні переваги для забезпечення добробуту його мешканців, створення умов для розвитку бізнес-середовища, формування іміджу. Питання пошуку заходів, направлених на підвищення конкурентоспроможності міста, сьогодні є актуальним завданням, тому в подальших дослідженнях постає необхідність розробки методики здійснення аналітичної оцінки конкурентоспроможності міста та розробки міської політики, спрямованої на її забезпечення та підвищення.

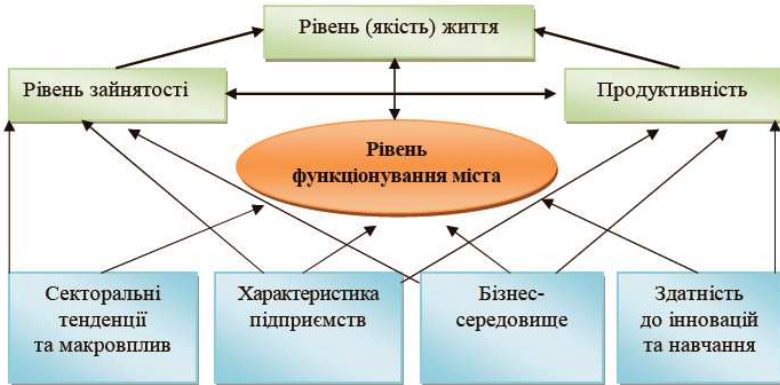

Рис.2 – Схема конкурентоспроможності міста (І. Бегг)

- 1.Підвисоцький В.Г. Щодо визначення рейтингової оцінки конкурентоспроможності регіонів / В.Г. Підвисоцький. – К.: Леста, 2008. – 48 с.
- 2.Полунесев Ю. Конкурентоспроможність країни як національна ідея. Українська школа політичних студій / Ю. Полунесев. – К. : [б. в.], 2006. – 23 с.
- 3.Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізми її підвищення / Л.Л. Ковальська. – Луцьк: Надтир'я, 2007. – 420 с.
- 4.Онищук Г.І. Проблеми розвитку міського комплексу України: теорія і практика. – К.: Наук. світ, 2002. – 439 с.
- 5.Гушта О.В. Порядок формування та використання коштів місцевих бюджетів / О.В. Гушта // Фінанси України. – 2005. – №1. – С.10-15.
- 6.Смирнов І.Г. Ринок логістики в Польщі як країни-члена ЄС очима польських дослідників / І.Г. Смирнов // Наук. вісн. ВНУ ім. Лесі Українки. Серія : Економічні науки. – 2008. – №7. – С.299–311.
- 7.Гринчук Н.М., Ярошук В.І. Систематизація проблем та тенденція розвитку міст / Н.М. Гринчук, В.І. Ярошук // Університет. наук. зап. – 2006. – № 3-4 (19–20). – С.383-391.
- 8.Porter M. E. The Competitive Advantage of Nations / M.E. Porter. – London: Mashmillan, 1998. – 896 с.

Отримано 27.05.2011